

Arnold Wesker'in Dünyası ve Son Oyunlarından İki Örnek: *Boylam* ve *İnkâr*

Arnold Wesker's World and Two Examples From His Last Plays: *Longitude* and *Denial*

Nurhan Tekerek*

ÖZET

Boylam ve *İnkâr*'in yazarı Arnold Wesker savaş sonrası İngiliz yazarlar kuşağındandır. Tiyatro üzerine düşünceleriyle tiyatronun felsefesini de yapan Wesker bağımsız ve özgün yönelişiyle İngiliz Tiyatrosu'nu günümüzde de besleyen üretken yazarlardan biridir. Güçlüklerle ama mutlu geçirdiği çocukluk ve gençlik yıllarını, politik ve hayata dair deneyimlerini de oyunlarına yansıtan Wesker'in *Wesker Üçlemesi-The Wesker Trilogy* (*Şehriyeli Tavuk Çorbası-Chicken Soup With Barley*, *Kökler Roots*, *Kudüs'ten Söz Ediyorum-I'm Talking About Jerusalem*), *Her Yemekte Kızarmış Patates Chips With Everything*, *Mutfak-The Kitchen*, *Nottinghamlı Kaptan-The Nottingham Captain*, *Dört Mevsim-The Four Seasons*, *Kendi Altın Şehirleri-Their Very Own And Golden City*, *Yaşlılar-The Old Ones*, *Arkadaşlar-The Friends*, *Gazeteciler-The Journalists*, *Tacir-Shylock*, *Mavi Kağıda Yazılmış Aşk Mektupları-Love Letters On Blue Paper*, *Caritas*, *Tek Kişilik Kadın Oyunları-One Women Plays*, *Betty Lemon'a Her Ne Olduysa-What Happened To Betty Lemon* ve *Annie Wobler* gibi oyunları vardır. *Boylam-Longitude* ve *İnkâr-Denial* son oyunlarından. Sobel'in romanından 2002 yılında oyunlaştırdığı *Boylam*'da Wesker, pratik bir zekaya sahip marangoz, çan akortçusu, saat uzmanı John Harrison'ın statükocu ve konservatif *Boylam Kurulu*'na karşı verdiği uzun, kararlı ve yürekli mücadelesini anlatır. *İnkâr*'da, Sahte Anılar Sendromu'na inanan, bir sosyal hizmet uzmanıyken terapistik yapmaya kalkışan Valeria'nın kışkırtıcı yöntemiyle, babasının kendine tecavüz ettiği yalanına inandırılan Jenny'i ve ailesinin acısını anlatır. Her iki oyun da gerek içerdiği derin ve tezli düşüncelerle, gerek tiyatral yaratıcılığa zengin olanaklar sunan, güncel ve evrensel olanla örtüşen oyunlardır.

Anahtar Kelimeler: Wesker, Oyun yazarlığı, *Boylam* ve *İnkâr*

ABSTRACT

Arnold Wesker, the writer of *Longitude* and *Denial*, belongs to the postwar English writers generation. Wesker, doing the philosophy of drama with his ideas about theatre, and with his independent and original tendency, is one of the prolific writers of English Drama feeding it with their works today. Wesker reflects his childhood and youth years, passed happily but with troubles, politic and concerning life experiences on his plays such as; *The Wesker Trilogy* (*Chicken Soup With Barley*, *Roots*, *I'm Talking About Jerusalem*), *Chips With Everything*, *The Kitchen*, *The Nottingham Captain*, *The Four Seasons*, *Their Very Own And Golden City*, *The Old Ones*, *The Friends*, *The Journalists*, *Shylock*, *Love Letters On Blue Paper*, *Caritas*, *One Woman Plays*, *What happened To Betty Lemon*, and *Annie Wobler*. *Longitude* and *Denial* are his last plays. In his play *Longitude*, dramatized from Sobel's book in 2002, Wesker tells the long, determined and brave struggle of John Harrison, a practical minded carpenter, tuner of bells, expert of clocks, against the status-quoits and conservative Board of *Longitude*. In his play *Denial*, he tells the tragedy of Jenny's family and Jenny, who is forced to believe the lie that she was raped by her father, with the inciting methods of Valerie, who is a social worker turned therapist and believes False Memory Syndrome. Both of these two plays are compatible with actual and universal, giving rich possibility to theatrical creativity, and with their deep thoughts that full of hypothesis'.

Key Words: Wesker, Wesker As a Play Writer, *Longitude* and *Denial*.

* Doçent Doktor, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü, 32100-Isparta, nurhan@sdu.edu.tr

“ Donuk İmge Sanatçının Baş Belasıdır.”

Arnold WESKER¹

Giriş

Arnold Wesker savaş sonrası İngiliz yazarlar kuşağından, bağımsız ve özgün yönelişiyle dikkati çeken üretken bir oyun yazarı. Bugün yetmiş iki yaşında olmasına karşın yine tüm aktüalitesiyle İngiltere ve dünya sahnelerinde. İşçi sınıfından gelen ailesinden ve yaşam birikiminden edindiği deneyimlerle özgün ve bağımsızca kulvarında sabırla, ama heyecanını hiç yitirmeden ilerleyen bir oyun yazarı. Aynı zamanda tiyatroyu besleyen artalan üzerine de düşünen, sorgulayan, tiyatronun insan derinliği bağlamında felsefesini de yapan bir düşünür. Bağımsızlığına, bir sanatçının doğasının gerektirdiği biçimde aşırı tutkun. Yaşam ve insan gerçeğine de.

Sanatçı ne kadar gerçekleri gözetirse, seyirci de o kadar gerçekleri görür. Tatsız gerçekleri bile koruyun. Yakınlarınızın, arkadaşlarınızın düşmanlığını kazandıracak tatsız gerçekleri bile gözetin. (...) Sanatçı asla fırsatçı olmamalıdır. Fakat şiddetle bağımsız olmalıdır. Sanatçının yeteneği, gelecek sanatçı nesillere güvenle devredeceği, bakıp büyütülecek, şefkatle beslenecek, emniyetle korunacak eşsiz bir hediyedir. (...) Sanatçı olmak; sabrı, zenginleşmeyi, yetenekleri bilemeyi, insan ilişkilerini ve içinde bulunulan durumu algılamak ve düşünmek için yalnız kalma cesaretini gerektirir.(...)Bu yüzden gelişmelisiniz. Asla kendinizi yinelemeyin ve keşfetmeyi sürdürün²

der gençlerle yaptığı bir yazarlık söyleşisinde. Onun bağımsız, duyarlı, gerçeği gözetken, cesur tavrını da yansıtır bu sözler.

Bir başka söyleşide de;

Bu yaşamda bazı şeyleri kutsal saymaktan vazgeçmeliyiz, yoksa insanlığımızı yitiririz. Kutsanacak şeylerden biri de şaşkınlıklarımızı, yaralarımızı, umarsızlığımızı gözlerimizin önüne seren ya da sadece varolmanın sevincini coşku ile dile getiren aşırı duyarlı adamdır³

der. Bir anlamda kendini de imleyen Wesker'in bütün oyunlarının ekseninde, sözünü ettiği aşırı duyarlı kişilerin varolma coşkusuyla birlikte yaraları, umarsızlıkları ve şaşkınlıkları vardır. Ve kuşkusuz bu insanları öğütmeye çalışan sistem ile onları, Wesker'in deyişiyle “Lilliputlaştırma”ya çalışan karşıtları da...Wesker II. Dünya Savaşı sonrasında yetişen yazarlardan. İşçi sınıfının sesini, toplumun alt katmanlarından gelen emekçi-çalışan sınıfın görüntüsünü, dilini, tavır ve

¹ Arnold WESKER, “*Catching Up With Wesker*”, Çev.: Nurhan TEKEREK, Wesker'in Kendinden Sağlanan Kitapçık, İngiltere 2003, s: 1.

² Arnold WESKER, “*Writing For Theatre*”, Çev.: Nurhan TEKEREK, www.kelly.com/Wesker 1 htm

³ Sevgi SANLI, “*Arnold Wesker ve Kökleri*”, Gösteri, Ocak 1987, Eleştirmen Gözüyle Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu Eleştirisi Seçkisi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994, Ankara, s: 204.

davranışlarını, duyarlılığını, koşullarını ve yaşama karşı duruşunu uzun yıllardır İngiliz sahnelerine taşıyan bir yazar.¹

Wesker'in Dönemi ve İngiliz Tiyatrosu

Sanayi devrimini 18.yüzyılda gerçekleştiren İngiltere sosyal açıdan, -paranın dağılımı ve buna göre biçimlenen sınıfsal statü- modern bir ülke görünümüne ulaşırken geleneksel açıdan büyük bir değişiklik yaşamaz. Yirminci yüzyıla geldiğinde yine bir tarafta kökleri geçmişe dayanan servetleriyle büyük gelir sahibi aileler , öte tarafta kişi başına gelirin giderek azaldığı çalışan kesimler vardır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da, savaş gerçeğini yaşayan yıpranmış ve bütün gücünü tüketmiş bir İngiltere manzarası ortaya çıkar. Bu yaraları sarmak adına sosyal ve ekonomik alanda bir program değişikliğine gidilir. Devlet yatırımcılığı devreye sokulurken, sosyal alanda da işçi partisi önderliğinde, kitlelerin refah seviyesini arttırmaya yönelik “Beveridge Planı” olarak tanınan uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılır.² Ancak Kore Bunalımı sonrasında ekonomik konjonktürden yararlanmak isteyen İngiltere sosyal fonları kısmak, bunları sanayiye aktarmak ve silahlanmaya büyük fonlar ayırmak suretiyle refah devleti uygulamalarından vazgeçmeyi tercih eder. Böylece enflasyonist bir ortamın sonucunda sterlin devalüe edilir ve refah devleti uygulaması, gelir dağılımındaki uçurumun büyümesiyle rafa kaldırılmış olur³.

Savaş ve savaş ertesinde yaşanan bu yıkıntı, çöküntü ve umutsuzluk sanat alanında varoluşçuluktan başlayarak saçmayla doruğa ulaşan akımları yaratmakla birlikte, özellikle İngiliz Tiyatrosu'nda geleneksel yapıya karşı çıkan arayış tiyatrosunun ortaya çıkışına vesile olur. Bir kısmı radikal sol grupların öncülüğünde gerçekleşen bu arayış çabaları daha çok, gelenekçi büyük kentlerin uzağında, sanayinin yoğunlaştığı alanlarda yeşermeye başlar. Böylece bu yörelerde yaşayan insanların yaşamını konu alan ve eleştiren “Low- life” (Alt sınıfın Tiyatrosu) türü ortaya çıkar. Sayıları neredeyse otuz bini bulan bu bölge tiyatroları ve amatör tiyatrolar “halk tiyatrosu” teziyle etkinliklerini gerçekleştirirler. Avam Kamarası'nca çıkartılan bir yasa çevresinde giderek yerel yönetimlerin desteğini alan bu öncüler sayesinde, geleneğin dışındaki İngiliz Tiyatrosu hayatın gerçek yönlerinin, yeni sahne teknikleriyle harmanlanarak sunulduğu ve çoğunlukla çalışan kitlelerin sıkıntılarının irdelendiği yeni bir yola girer⁴.

Böylece,

---

¹ Ayşegül YÜKSEL, “*Sahnedeki İzdüşümler*”, MitosBoyut Yayınları, Mayıs 2000, İstanbul, s: 123.

² Yard.Doç.Dr. Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, “*Arnold Wesker'in Oyunlarındaki Kadınlarda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık*”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2003, Eskişehir, s: 3...8.

³ Bob BOWTHORN, “*Kapitalizm Çelişki ve Enflasyon*”, Çev.: Cemil GÜNAY, Birey Toplum Yayınları, Ekim 1985, Ankara, s: 44-45, 54...65.

⁴ Yard.Doç.Dr. Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, A.g.e., s: 12...16.

bin dokuz yüz ellilerde ortaya çıkan genç yazarlar kuşağı, kapitalist ekonominin baskısı altında bir eğlence endüstrisine dönüşen tiyatro sanatına ancak gerçekleri korkusuzca dile getiren oyunların özgürlüğe kavuşturabileceğinin bilincine vardılar. Tiyatro sanatının yeni bir gelişme göstermesi için oyun yazarlarının değişen gerçekliği yansıtması, değişimin yükünü taşıyan insanların sorunlarını ele almaları gerekiyordu. Tiyatronun kurtuluşu çağdaş bir görünüş geleneksel biçimlerin canlandırılması değil, kendi biçimini nasılsa yaratacak olan toplumsal özü bulmaya bağlıydı. Bu aynı zamanda tiyatronun seyircisini de yeniden yaratması ve eğitmesi demekti. (...) Bir çok eleştirmene göre bir devrim niteliği taşıyan bu tiyatro akımı 8 Mayıs 1956 akşamı John Osborne'ın Royal Court Tiyatrosu'nda oynanan Look Back in Anger'ı (Öfke) ile başladı ¹.

Devrim niteliğindeki bu yeni yolda “Yeni İnsan” gerçeği, aile ana eksenini, ya da yaşlı- genç çelişkisi üzerine oturan toplum tarafından itilmiş yeni bir kuşağa doğru yönelecektir. Beckett'le başlayıp Whiting'le süren çember John Osborne Delaney, Harold Pinter, N.F.Simpson, John Arden ve Arnold Wesker tarafından genişletilir.

Trussler'ın Wesker'le yaptığı bir söyleşide oyunlarını besleyen kaynaklara ve yönelişlerinin politik olup olmadığına dair bir soruya Wesker'in verdiği yanıt şöyledir:

İşin özel yanı, hepimizin aynı zamanda ortaya çıkmamızdır. Ve Osborne bizleri Jimmy Porter'in ağzından ‘Artık bağlanacak bir ülkü kalmadı’ sözleriyle konuşturmuştur. Bu söz hepimizin üstünde büyük etki yapmıştır. Hemen hepimiz aynı havayı solumaktayız. Savaş hayatımızın önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Bunu 1945 yılları ile gelen umut yılları izlemiştir. Ama umut boşa çıkmış, toplumda bir çöküş ortaya çıkmıştır. Biz ise bu çöküşün sonuna rastlamış bir kuşağız. Bu nedenle bir şeyler yapma gereği duyuyorduk. Bir şeyler bulmak istiyorduk. Kötümserlik esintilerinden bitkin düşmüş, hayatın vasat düzeyi ile yetinemez olmuştuk ².

Alemdaroğlu, Wesker'in oyunlarındaki kadınların toplumsal bilinç ve duyarlılığını incelediği yapıtında; onun ve aynı dönem yazarlarının, refah devletinin acı sonuçlarını eleştirirken, yapıcı bir tutumla umutlarını da koruyarak insanın, içinde bulunduğu düzenin aksaklıklarının üstesinden gelebilecek gizil bir güce sahip olduğunu dile getirdiğini belirtir ³ Yani Wesker da dahil olmak üzere bu dönemin yazarları, işçi sınıfının politik eylemlerinden yola çıkarak, hayatı, salt sınıfsal bir perspektiften değerlendiren, insan duyarlılığını ve karmaşıklığını es geçen kolaycı ve ekonomist bir bakış açısıyla yansıtmaktan ziyade, işçi sınıfından insanların yaşama karşı duruşlarını sorgulayan dramalarını sergiler. Bernard Kops da bu yönelişin altını şu sözlerle çizer:

Shelagh, Delaney, John Arden, Arnold Wesker, Alen Owen, Robert Bolt, Willis Hall ve ben, bu durumu umarım ki sonsuza dek değiştirmiş olduk. Bugünün sorunlarını yazıyoruz, çünkü bugünün dünyasında yaşıyoruz. Gençleri konu alıyoruz, çünkü genciz. Atom

¹ Cevat ÇAPAN, “Değişen Tiyatro”, Adam Yayıncılık, Şubat 1982, İstanbul, s: 102.

² Yard.Doç.Dr. Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, “Arnold Wesker'in Oyunlarındaki Kadınlarda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2003, Eskişehir, s: 20.

³ Yard.Doç.Dr. Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, A.g.e., s: 24.

bombası ve ırk ayrımı üzerine yazıyoruz; çünkü bu konular bizi ilgilendiriyor.¹

Yaşamı ve Oyunları

İnsanların beni yalnız yazdıklarımla değil, yaşayışımla da tanımlarını isterdim. Tabii, yaşamımın en özel bölümleri dışında... Bu bölümler günlüğüm ve eğer ilgilenirlerse daha sonraki kuşaklar içindir²

diyen Wesker yoksul bir Yahudi ailesinin çocuğu olarak 24 Mayıs 1932'de Londra'nın doğu yakasında Stepney'de dünyaya gelir. Bir Rus Yahudisi Joseph Wesker ve Macar Yahudisi Leah Wesker'in hayatta kalan tek oğludur. Aynı zamanda Komünist Parti üyesi olan annesi Leah ve babası Joe ve akrabalarının uğrak yeri olan ailesiyle birlikte yoksul ama mutlu bir çocukluk geçirmiştir. Çocukluk ve gençlik yılları boyunca musluk tamirciliği, kitap satıcılığı ve aşçılık gibi farklı alanlarda çalışır. İnatçı kişiliği, okul yıllarında öğretmenleriyle sorunlar yaşamasına neden olur ve on beş yaşında geçici bir süre okuldan uzaklaştırılır³. Temel eğitimi sonrası muhasebe, daktilo ve steno eğitimi gören Wesker Komünist Parti'nin ve Siyonist Gençlik grubunun düşüncelerinden etkilenir.

Aile kavramı ve aile bağlarının önemi bütün oyunlarına yansıyan temel bir izlektir. Savaş yıllarında RAF'ta (Royal Air Force) askerlik yaparken dahi ailesine olan özlemini "*Bombalar atılsa da, atılmasa da Londra'ya ailemin yanına dönmek için can atıyordum. Çünkü çocukluğum yoksulluk içinde geçmekle birlikte mutlu bir dönemdir*"⁴ diye dile getirir Wesker. Bu da sevgiyle birbirine bağlı olan bir ailenin bireyi olduğunun somut bir göstergesidir. Nitekim onun ailesine olan bu düşkünlüğü oyunlarının çoğuna yansımıştır. Çocukluk ve gençlik yıllarını "*Wesker Üçlemesi-The Wesker Trilogy*" diye bilinen oyunlarında yansıtır Wesker. *Şehriyeli Tavuk Çorbası-Chicken Soup With Barley, Kökler-Roots, Kudüs'ten Söz Ediyorum-I'm talking About Jerusalem*" adlı oyunlardan oluşan üçlemede (1952-58)⁵ çelik gibi güçlü bir anne Sarah Kahn, kendini bilinçlendirdiğini sanan hiç gelmeyecek nişanlısını bekleyen Beatie, yine dirayetli Sarah Kahn, kızı Ada ve kocası Dave ekseninde alt sınıflardan, çalışan kesimden insanların yaşamından kesitler sunarken, onların direnişlerini, mücadelelerini, umutlarını, umutsuzluklarını ele alır.

Ellili yıllarda Wesker, maddi sıkıntılar içinde geçen yaşamını sürdürmeye çalışırken Paris'te bir restoranda aşçı olarak iş bulur. Aynı restoranda garson olarak çalışan ve saçları altın tozuna benzediği için Dusty adını verdiği Doreen Bicker ile tanışır. 1956 yılının Mayısı'nda Paris'e yerleşirler. Para

¹ Bernard KOPS, "*The Young Writer and Theater*", Çev.: Ş. Nuvid ALEMDAROĞLU, The Jewish Quarterly London 1961, s: 9.

² Arnold WESKER, "*Seçilmiş Oyunlar I*", Çev.: Gönül ÇAPAN, Berin CUMALI, Ali TAYGUN, Adam Yayınları, Mart 1983, İstanbul, s: 299.

³ <http://www.Artsworld.com/boks-film/biographies/v-z/arnold-Wesker>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2003.
<http://www.Artwesker.com>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2003.

⁴ Yard.Doç.Dr. Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, A.g.e., s: 28.

⁵ Arnold WESKER, "*Seçilmiş Oyunlar II-Wesker Üçlemesi: Şehriyeli Tavuk Çorbası, Kökler, Kudüs'ten Söz Ediyorum*", Çev.: Cevat ÇAPAN, Zehra Handan SALTA, Adam Yayınları, Nisan 1988, İstanbul.

sıkıntısı çekmelerine karşın Paris'in büyüğü havası her ikisini de mutlu eder. Bu yoksul ama mutlu yıllarının oyunlarına yansması *Mutfak-The Kitchen*'la (1956) olur. Yoksul çevredeki işçi sınıfının yaşantısını büyük bir restoranın mutfağından aktaran¹ Wesker ardından, diğeri oyunlarından gerek öz, gerek biçim açısından çok farklı olan ve seyircilerle birlikte eleştirmenleri de şaşırtan *Dört Mevsim-The Four Seasons*'ı (1964) yazar. “*Sevgisizlik her eylemi bozar, zavallılaştırır. İşte Dört Mevsim'i bunun için yazdım*”² diyen Wesker'e göre, Adam ile Beatrice arasında yaşanan böylesi bir aşk, dünyanın dört bir yanında toplum adına savaşlar verilirken yaşanmaktadır. Adam ve Beatrice geçmişlerinden ve toplumsal ilişkilerinden uzaklaşıp dört mevsim süreceği yeni bir aşk deneyimine yelken açarlar. Her ikisinin de geçmiş aşklardan kalan düş kırıklıkları vardır. Ama bu kez farklı olacaktır. Adam'la Beatrice'in aşkı tüm aşkların bir yansımasıdır aslında. Ortak olan ise, kadınla erkeğin aşk bağlamında duyarlılığının uzlaşmaz oluşudur.³

Wesker 1959 yılında Evening Standart'ın “*En Umut Veren Oyun Yazarı*” ödülünü alır. 1961'de nükleer bomba yapımını protesto eden “*Comitee Of 100-Yüzler Komitesi*” ndeki çalışmaları nedeniyle tutuklanır ve bir ay hapis yatar. Geçirdiği bu deneyim onun, İngiliz İşçi Sendikaları'nda 42. Madde olarak görüşülüp benimsenen yardım çerçevesinde, sanat yapıtlarını olabildiğince çok sayıda insana iletmek için girişilen bir deney olarak nitelenen *Centre 42* adlı kuruluşun sanat yönetmenliğini üstlenmesinde etkili olur. On yıllık bir uğraş sonucunda, eski bir tren hangarının bir kültür ve sanat merkezine (Roundhouse) dönüştürülmesine öncülük yapar. Ancak yeterli finansman ve desteği sağlayamayınca 1972'de bu harekettten ayrılır. Geçirdiği on yıllık deneyimini *Kendi Altın Şehirleri-Their Very Own and Golden City*'nde (1963-65) mimar Cobham ekseninde aktarır. Ardından gelen *Arkadaşlar-The Friends* (1967) ve *Yaşlılar-The Old Ones*'da (1972) kan kanserine yakalanan Esther'in ve kendi başına ayakta durabilen inatçı ve mücadeleci kadınlar aracılığıyla yine umuda yolculuk yapar Wesker. Shakespeare'i kaynak alarak, bir kez de Yahudi'nin bakış açısından aktardığını ifade ettiği oyunu *Tacir-The Merchant*'de (1976) salt ticari ilişkilere değer veren Yahudi tiplerinin yerine, bilgiye değer veren bir Yahudi tiplemesi çizer.

Politik deneyimleri ve dünyanın gidişatı üzerine tiyatro yoluyla kafa yorması, oyunlarında kimi kavramlar yaratmasına ve bu kavramlar üzerine tartışma platformları oluşturmasına neden olur. “*Lilliputlaştırma*” ve “*Sendikakrat*” kavramlarını getirir ve “*Dogmatik Olan*”ı tartışır. İki aylık bir gözlem sonucu yazdığı “*Gazeteciler-The Journalist*” (1979) adlı oyununda “*Lilliputlaştırma*” kavramına değinir. Wesker bu oyununu,

sıradan insanlarda gözlemlediğim, değer taşıyan insanları küçültme ve alt düzeylere indirme çabasıyla demokrasinin belirli bir yüzü arasında açık bir ilişki bulunmaktadır. Ben bu bağlantıyı sergilemek istedim. İnsanlarda var olagelen bu onulmaz kansere Gulliver'in Seyahatleri'nin yazarı Jonathan Swift'in koyduğu şu eşsiz

¹ Özdemir NUTKU, “*Dünya Tiyatrosu Tarihi*”, C: II, Remzi Kitabevi Yayınları, 1985, İstanbul, s: 230.

² Ayşegül YÜKSEL, Cumhuriyet Gazetesi, (14 Mart 1987).

³ Ayşegül YÜKSEL, A.g.e

adı kullandım: Lilliputlaştırma! İngiltere’de bu sözcük bilinmemekle birlikte, bu olgu tehlikeli bir akım haline gelmiştir¹

diyerek sunar.

(...) Gazeteci ‘Lilliputça’ diyebileceğimiz, hepimizde var olan, kendimizi başarısız bulduğumuz vakit harekete geçen bir çeşit özel ‘kafa yapısı’ sergilemiyor mu? Bu gibi kişilerde insanları küçültmek gereksinimi vardır; insan hayatta ne kadar sık, insanları kendi zavallı durumuna indirgemek isteyen alçak ruhlu kişilerle karşılaşılıyor. (...) Swift ünlü romanında insanı kanser gibi kemiren bu gereksinime bir ad vermiştir- Lilliputçuluk. Lilliputçu, sevgiyi tamamlayacağı yerde sevdiğiyle çekişir. Lilliputçu gazeteci, söyleştiği kişinin ürününü, başarısını öveceği ya da ciddiyetle sorgulayacağı yerde, onu kıskanır. Lilliputçu bürokrat aynı süreci tersten yaşayarak üstün olduğu kişilerin büyümelerine olanak tanımayarak, kendi boyutunu korur, insanların büyümesini engeller, Lilliputçu devrimci ise gerçek bir adalete ulaşmak yerine, öfkesine yenilir ve kişisel intikam peşine düşer².

Nitekim küçüğün onaylanması anlamına gelen Wesker’in sözünü ettiği Lilliputlaştırma eğilimi; Royal Shakespeare Company oyuncularında da görülür ve oyuncuların çoğu oyunda rol almayı kabul etmez. Wesker yargıya baş vurur ve dava yedi yıl sürer. Olgunluk dönemi ürünü olan *Caritas* (1981) adlı müzikli dramında, dogmatikliğin içine düşmüş Christine Carpenter adlı kadın karakterin serüvenini işlerken, sevgiden bîhaber olanların sonuçta fanatizm ve dogmatizm özdeşliğinde buluşacaklarını ifade eder. “*Caritas* oyunuyla Wesker, köklerini skolastisizmden alan türevleri dahil her tür dogmatizmin kurbanı olan bireyin, kişisel ve toplumsal kararlar alırken, enine boyuna düşünmeden adım atmasının kendisini dönüşü olmayan trajik sonuçlara sürükleyebileceğini”³ ifade ederken, aynı zamanda izleyicinin, dogmatiklikten kaçınması gerektiğinin altını çizerek bir katharsis yaşamasını sağlar.

Sendikal hareketin, salt ekonomizmden kaynaklanan makinalaşmasına karşıt olarak insancıllaştırılmasını, bu yüzden sanatla iç içe olması gerektiğini, insanın ekonomik varlığıyla sosyal varlığını bireştiren en önemli öğenin sanat olduğunu savunan Wesker, *Mavi Kağıda Yazılmış Aşk Mektupları-Love Letters On Blue Paper*’da⁴ (1974) bunu anlayamayan yeni yetme oportünist sendikacıları, kan kanserine yakalanmış Victor’un ölüme yaklaşırken, ona gizlice mavi kağıda yazılmış aşk mektupları gönderen karısı Sonia’nın ağzından “Sendikakratlar” diye tanımlar.

¹ Arnold WESKER, “*Distinctions_A Journal Of The Journalists*” (London: Jonathan Cape 1985), Çev.: Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, s: 3-10-31.

² Yard.Doç.Dr. Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, “*Arnold Wesker’in Oyunlarındaki Kadınlarda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık*”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2003, Eskişehir, s: 236.

³ A. g. e., s: 236.

⁴ Arnold WESKER, “*Mavi Kağıda Yazılmış Aşk Mektupları*”, Çev.: Yıldız ARDA, 2004, İstanbul, Yıldız Arda’dan Sağlanmış Oyun Metni.

Tek Kişilik Kadın Oyunları-One Woman Plays, Betty Lemon'a Her Ne Olduysa-What Happened To Betty Lemon (1986), ve *Annie Wobler* 'adlı kadın oyununda ise, hayatları mücadeleyle geçmiş çeşitli konumlarda ve yaşlarda kadınların yaşamlarından kesitleri, lirik bir anlatımla sunar.

Oyunlarından *Boylam* ve *İnkâr*

Boylam-Longitude ve *İnkâr-Denial* da, tartışma platformu oluşturmaya yönelik tezli oyunlarından ikisi.

Boylam, 1962 yılında, Centre 42 hareketinin organize ettiği Wellinborough Festivali için yazdığı *Notingamlı Kaptan- The Nottingham Captain* adlı müzikli-belgesel oyununu çağırıştırır². Yüzyıl başlarında sanayileşmenin yarattığı tedirgin bir ortamda geçen entrikaları konu edinen bu oyundan otuz sekiz yıl sonra *Boylam*'ı yazar Wesker. 2002'de oyunlaştırılan oyun henüz dünya prömiyerini yapmamış. Wesker'in; "*Biz İngiltere'de, sanayi devriminin patlamasına ramak kala bilim, tıp, mühendislik ve üretim alanlarında yoğun gelişmelerin yaşandığı bir dönemde, tuhaf ve yetenekli birinin başından geçen bir hikayeyi anlatıyoruz*"³ diye belirttiği üzere, garip ama yetenekli, marangoz ve doğramacı, kilise çanı akortçusu, koro ustası ve saat yapımcısı John Harrison'ın, dönemin konservatif bilim adamlarına karşı verdiği uzun soluklu ve kararlı mücadelesini anlatıyor.

Boylam; Dava Sobel'in (1937 New York doğumlu) aynı adlı romanından Wesker tarafından oyunlaştırılmış. Yüksek öğrenimini Binghampton'daki New York Devlet Üniversitesi'nde tiyatro tarihi alanında tamamlayan Sobel, Cornell Üniversitesi'ne bağlı olarak bilimsel içerikli yazılar yazan bir yazar olarak iş hayatına atılır. O dönemde Carl Sagan'dan büyük ölçüde etkilenen yazar New York Times dergisinde bilim muhabiri olarak çalışmaya başlar. Sonraları "Audubon", "Discover", "Life", "The New Yorker" dergilerinde bilimsel içerikli yazılar yazmayı sürdürür. Dava Sobel'in denizciliğe ilgisi, bir zaman Greenwich'te bulunan Denizcilik Müzesi'nde John Harrison'ın icat ettiği üç saatten sorumlu tutulmuş, bilimsel araç-gereçler yapan William Andrews'la tanıştıktan sonra daha da artar. Bu ilgi iki romanda yansımaları bulur. 1995 yılında yayımlanan *Longitude-Boylam* ve 1999 yılında piyasaya çıkan *Galileo's Daughter-Galileo'nun Kızı*. *Boylam* 1996 yılında yılın kitabı seçilir. İngiltere'de Granada Film *Boylam*'ı, Jeremy Irons ve Michael Gambon gibi oyuncuların başrollerini paylaştığı dört saatlik bir sinema filmine dönüştürür⁴.

18. yüzyılın ikinci yarısında, sanayi devrimi sırasında, boylamı bilememekten ve yön bulamamaktan kaynaklanan deniz kazalarıyla sarsılan ünlü İngiliz donanması ve ticaret gemilerinin boylam sorununa çözüm bulmak için girişimlerin yapıldığı bir dönemde, eğitim görmemiş ama zeki

¹ Arnold WESKER, "*Annie Wobler*", Çev.: Gönül ÇAPAN, Devlet Tiyatroları Dramaturgi Bürosundan Sağlanmış Oyun Metni.

² Arnold WESKER, "*Boylam*", Çev.: Nurhan TEKEREK, Fatma PINARBAŞI, Mayıs 2004, Isparta, s: 20.

³ Arnold WESKER, "*Seçilmiş Oyunlar II-Wesker Üçlemesi: Şehriyeli Tavuk Çorbası, Kökler, Kudüs'ten Söz Ediyorum*", Çev.: Cevat ÇAPAN, Zehra Handan SALTA, Adam Yayınları, Nisan 1988, İstanbul, s: 299.

⁴ http://www.carlisleco.com/Lectures_dava.htm, <http://www.collegenews.org/x299.xml>, <http://www.bbc.co.uk/arts/books/author/sobel/pg2.shtml>, <http://www.palmdigitalmedia.com/author/detail/1680>, <http://www.galileosdaughter.com/author.html>, Erişim Tarihleri: 27 Ağustos 2003.

bir marangoz John Harrison'un saat farkını yok eden saatleri(timekeeper) icat etmesiyle, gökyüzünü yalnızca gözlemlemeye dayanan “*Ay Mesafesi Metodu*”nu savunan devletin resmî bilim adamları arasındaki çatışmayı ve mücadeleyi içeren bir tarihsel konuyu işleyen *Boylam*, hiç kuşkusuz Wesker'in da ilgisini çeker. Pek çok oyununda da vurguladığı gibi, eğitim ve kültürün yalnızca okullarda edinilmediğine, önemli olanın doğru soruları sormak olduğuna inanan Arnold Wesker için pratik zekaya sahip John Harrison'ın mücadelesi ve onu *lilliputlaştırma* eğilimi içindeki konservatif-akademik mantalite çatışması vurgulanması gereken bir durumdur. Günümüzde de pek çok alanda tartışılan pratik sınırsız zeka ve sınırlı- konservatif-statükocu bilim(!) Wesker'in yaklaşımıyla sahnede tartışılıyor bu kez de. Tarih ve sanat arasındaki ilişkinin altını sıklıkla çizen Wesker bir konuşmasında tarih-sanat-toplum arasında şöyle bir bağ kuruyor:

1. Sanat, yeterli bir tarih birikimine dayanmalıdır. Böylelikle bir ülkenin gelişmesine perspektif eklemelidir. O ülke, insanı sorunlarının geçmişte de var olduğunu, daha doğrusu sorunların var olmanın doğasında yattığını anlamalıdır. Böylece toplumlar sorunların her zaman kriz demek olmadığını görecektir ve anlayacaklardır. 2. Böyle bir tarih bilinci herkese verilmelidir. Tarih bilinci olan eğitilmiş insanlar aldatılamayacakları gibi, sorunlarının kriz demek olmadığını anlarlar ve kolay kolay paniğe kapılmazlar¹

Tarih bilinci ve bu bilince bağlı olarak insanların aldatılamayacağı düşüncesi Wesker'ı, böylesi tarihsel bir çatışmayı, bugün kronometre denilen buluşun ataları sayılan bir dizi model saati bulan ve yapan John Harrison'la, dönemin papaz ve profesörlerinden oluşan Kraliyet Boylam Kurulu'yla yaklaşık 50 yıllık çekişmesini içeren bir realiteyi aktarmaya yöneliyor.

Boylam Kurulu'nun oluşturan papaz ve profesörlerin küstahlıkla, dik başlılıkla ve haddini bilmezlikle suçladığı, başka bir deyişle egemen ve statükocu bilim kurulunun *lilliputlaştırdığı* John Harrison Wesker'e göre bir savaş baltasıdır aslında. Göksel metoda inanan Boylam Kurulu çevresinden matematikçi Robert Smith'in de dediği gibi:

SMITH : Harrison'ın zeki bir adam olduğunu reddetmiyorum.Evet, o zeki bir insan. Bu inkar edilemez. Ama o bir marangoz, Linconshire'lı bir marangoz. Bu bir gerçek. Ne birikimi var, ne de eğitimi. Onu kim ciddiye alır. Şunu bir düşünün. Tanrının gökleriyle yarışan bir mekanik zaman koruyucu. Eğer yıldızlar bize yol göstermeyecekse neden orada duruyorlar?(...)²

Kilise çanları akortçusu ve koro uzmanı, dini bütün bir hristiyan olan Harrison'ın gökyüzünü gözlemleyerek, yıldızların konumuna göre saat farkını bulmayı savunan yüce gönüllü, uhrevî Kraliyet Bilim Kurulu'na yönelttiği eleştirisi ise son derece gerçekçidir:

¹ Arnold WESKER, “*State-Right Freedom, Birth Right Freedom*”, *Distinctions*, Çev.: Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, s:223-227 (1980'de BBC World Service'te Yayımlanan Konuşması

² Arnold WESKER, “*Boylam*”, Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma Pınarbaşı, Isparta 2004, s: 43

HARRISON : Gökyüzünde saat falan yok. Yıldızlar Tanrı'ya yol gösterir, insanlara değil. Bütün bu sisleri, fırtınaları insanoğlunun aklını karıştırmak için verdi Tanrı. İnsanoğlunu da tüm bu karmaşanın dışında bir yol bulabilmesi için güçle donattı.

Bir başka yerde Harrison, üçüncü saatinden sonra tasarımı ve realize ettirdiği cep saatinin deneme yolculuğuna çıkmasından önce, hak ettiği yirmi bin poundluk ödülü vermemek için türlü engeller çıkartan Boylam Kurulu'nu oluşturan papazlar ve profesörleri öfkeyle şöyle eleştirir:

HARRISON : Şu papazlar ve profesörlere izin vermeyeceğim. Deli saçması göksel teorilerini geliştirmek için bir adım dahi atamayacaktır. Boş kafalılar! Kafaları balon gibi! Bilgi yerine havayla doldurulmuş! Onlar yalnızca bulutlarda mutlular, işe yaramaz bir şekilde gözlerini yıldızlara dikip bakarak mutlu oluyorlar. Tanrı'ya ulaştıklarını sanıyorlar. Onların beni bu meşru yolculuktan mahrum etmelerine izin vermeyeceğim.(...)²

Harrison'ın cep saati Jamaika yolculuğunda şaşırtıcı biçimde 147 günde yalnızca 1 dakika 54 saniyelik bir sapma gösterir. Bu sonuç yirmi bin poundluk ödülü almak için yeterli bir sapma oranı olmasına rağmen yeni engeller koyar Boylam Kurulu. Bu engellerden biri uzun ve zorlu yeni bir deneme yolculuğudur. Ayrıca Kurul Harrison'dan saatini parçalayarak, parçaları ve işlevleriyle birlikte saatin çalışma prensiplerini açıklamasını ister. Harrison'ı öfkeliendiren bu talep, aynı zamanda onun buluşunun çalınma riskini de beraberinde getirmektedir. Dahası cep saatinin ucuz bir maliyetle çoğaltılıp kullanıma sunulması konusunda yanıt ister Harrison'dan Kurul. Bu arada *Ay Mesafesi Metodu*'na inanan kurul üyelerinden Maskelyne'in göksel sonuçları da Harrison'ın en büyük rakibi haline getirilmektedir. Saatin kopyalarının yapılabilmesi koşulunu da duyan Harrison neredeyse çıldırmak üzeredir. Çünkü Kraliçe Anne Kanunu'na göre, yalnızca Boylam sorununun çözümüne buluşuyla yardımcı olana yirmi bin poundluk ödül verilecektir. Oysa Harrison'dan ucuz maliyetle saatin kopyalarının yapılmasını da talep ederler. Aslında amaç ödülü Harrison'a vermemektir. Çünkü Harrison dik başlı ve garip bir adamdır. En önemlisi de o cahil, sıradan bir marangozdur Bilim Kurulu'na göre. Nasıl olur da kendileri dururken, yalın ve basit bir marangoz çözebilir bu devasa sorunu. Kurulun hazmedemediği durum budur. Harrison buluşunun çalınacağı ve söküldüğünde çalışamaz hale geleceği korkusuyla karşı çıkar bu koşullara ve öfkeyle onları eleştirir pek çok yerde yaptığı gibi:

HARRISON : Kronometrem sökülüp çalışmaz hale geldiğinde, sizin o saygı değer papaz ve profesörlerinizden, çok çok, pek çok muhterem Neville Maskelyne de, çılgın bir ay ve sabit yıldızlar arasındaki ilişkiye dayanan o saçma sapan ay mesafesi metoduyla bir deneme yapacak. Hepinizin hoşuna gidecek sonuçlar. Topunuzun! Siz o küçük kafalarınızla o muhteşem gökyüzüne bakacak ve boş hayaller kuracaksınız. Tanrı'nın sizlerle konuştuğunu ve size yol gösterdiğini düşüneceksiniz. Bir

¹ Arnold WESKER, A.g.e., s: 54.

² Arnold WESKER, A.g.e., s: 60

ya da iki ya da üç bulut farketmez –benim küçük kronometrem ihtiyaç duyulan hesapları yapmasına rağmen- siz oturup, bulutlar geçinceye dek bekleyeceksiniz! Zamanı boşa harcayacaksınız. Fakat, hayır! Yoo...hayır! Sizler için çok bayağı bir şey! Küçük bir metal, birkaç yay ve minicik çarklar, yıldızlarla hiç karşılaştırılabilir mi bunlar? Yüce Tanrı ve küçük adamlar! Tik taklayan çark dişlileri ve balanslarıyla ortaya çıkan bu kuzeyli zıpçıktı da kim? Peki, tamam...Ben size söyleyeyim kim olduğumu: Ben Hamber üzerindeki Barrow'dan John Harrison'ım ve 70 yaşındayım. Bu ülkeyi tüm dünyada denizci ülkesi olarak birinci yapabilecek bir sorunu çözmek için var oldum. Hayatımın yarısını bu işe adadım. Ve siz ucuz durumlar yaratan küçük adamlar. Ödülümü almadan önce yaptığımız ilk şey, yaptığımız ilk şey...sizler güdük teorisyenler- Bu son yıllarda kanımı donduruyorsunuz! Evet. Kronometremi neden parçalamak istediğinizi çok iyi biliyorum.(...)¹

Kurul ısrarla saatlerin sökülüp çalışma prensiplerinin açıklanmasını ve benzerlerinin kolaylıkla yapılabilmesi koşulunu öne sürer. Dahası şimdiye dek saatlerin doğru işlenmesini, Harrison'ın şansının yaver gitmesine bağlar. Kurul'un bu olumsuz tutumunu şöyle karşılar Harrison:

HARRISON : Şans mı? Doğru mu duyuyorum? Şans ha? Sizler en basit bir makinayı dahi anlayabilecek kapasitede değilsiniz! Çarklar şans eseri mi dönüyor? Yaylar şansın yardımıyla mı içeri girip çıkıyor? Binaların ayakta durmasını sağlayan şans mı? Ya nesnelerin yapıları ve devinimini oluşturan kanunlar? Kronometre zamanı doğru gösteriyor, çünkü o şans eseri değil, sıcaktan ve soğuktan etkilenmeyen balans ve hareket kanunlarına göre yapıldı. Sizin kaypak ay'ınız dahi, yer çekimi kanunundan ötürü dünyayla arasındaki uzaklığı koruyor. Siz galiba ay'ı Tanrı'nın ceketinde, onuru kırıldığında çekip fırlattığı bir düğme olarak görüyorsunuz! (...)²

Kraliçe Anne Kanunu'na ek olarak çıkartılan *III. George Kanunu*'yla Harrison'ın hakları teslim edilir ancak, saat farkını koruyarak, boylamın bulunmasına yardımcı olan kronometresi için yirmi bin poundluk ödül bir türlü verilmez John Harrison ve oğlu William Harrison'a. Boylam Kurulu'nun bu olumsuz tavrında ve Harrison'ın önüne koyduğu engellerde, 1765 yılında, Kraliyet Astronomu olarak atanan ve Greenwich zamanının bulunmasında, *Ay Mesafesi Metodu*'ndan daha güvenilir bir yöntem bulunamayacağına inanan Neville Maskelyne'in rolü büyüktür.

Harrison 83 yaşına dek buluşunun karşılığı olan yirmi bin poundluk ödülü alabilmek için mücadele eder Boylam Kurulu ve Maskelyne'le. Her biri bir öncesinden daha gelişmiş saatler yapar Harrison. Son yıllarında kral III. George'a baş vurarak, kendine yardımcı olunmasını ister. III. George'un aracılığıyla parlamentoyla ilişki kurulur. "Saat V" in performansı bizzat kralın kendisi tarafından denenir ve onaylanır. Bu sonucu da kabul etmeyen Boylam Kurulu'nu devreden çıkaran John ve oğlu William sonunda, 1773 yılının Haziran ayında, Parlamento Kanunu gereği kalan 8750 poundluk ödülü alır. Haberi Harrison'ın karısı Elizabeth verir:

¹ Arnold WESKER, "Boylam", Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma Pınarbaşı, Isparta 2004, s: 78.

² Arnold WESKER, A.g.e., s: 84-85.

ELIZABETH: Dinle şunu huysuz kocacığım, dinle! (Okur) ‘Red Lion Meydanı’ndan, John Harrison, bitip tükenmez enerjisi ve çalışma azmiyle, taam kırk sekiz yılını, denizdeki boylamı bulmaya yarayan kronometrenin yapımına ve örneklerini üretebilmek için oluşturduğu prensiplere harcamıştır. Böylece krallıkların denizciliğinin ve deniz ticaretinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bütün bu çabalarıyla halk ödülü almaya hak kazanmıştır. Majestelerinin Donanma Veznedarlığı tarafından toplam 8750 poundluk ödül, John Harrison’a ödenecektir ¹

Ancak yine de tatmin olmaz Harrison. Çünkü onun amacı, “*ay ve yıldızlarla bulutlar da sek sek oynayan balon kafalı ay meftunu*”, bilimle uzaktan yakından ilgisi olmayan kişilerin de içinde olduğu Boylam Kurulu’ndan o ödülü almaktır.

Sonraları yapılan çok daha gelişmiş kronometrelerin hepsinde, Harrison’ın kronometresinde yer verdiği, kurulma sırasında, saatin çalışmasını sağlayan düzeneden yararlanır. Nitekim Kaptan Cook da, Harrison’ın Saat IV’ünün kopyası olan kronometre ile ikinci deniz yolculuğuna çıkmış ve Tropikler’den Antartika’ya uzanan ve üç yıl süren bu yolculukta (1775), kronometrenin günlük sapmasınının 8 saniyeyi aşmadığı saptanmıştır.

John Harrison’ın 83 yaşına dek süren Boylam Kurulu’na karşı verdiği bu kararlı ve dirençli mücadele 24 Mart 1776’da, oyunda da eksen mekan olarak kullanılan Red Lion Meydanı’ndaki evinde sona erer.

Wesker hayata dair umudunu ve iyimserliğini *Boylam*’da da, Harrison’ın uzun ve soluklu mücadelesiyle yansıtır. Çünkü Wesker’a göre; kutsadığı hayatı ve insanın iki bin yıllık kültür birikimini, bütün yıkımlara karşı ayakta tutan güç “enerjilerini geleceği kurmaya adayan” kişilerdir. Tarihin sonsuz akışı içinde her yenilginin, diyalektik olarak geçici olduğunu bilen ve gelecekte insanların dönüp de; “ilkeleri gereği davranmış insanlar da vardı” diyebilecekleri yürekli kişiler. John Harrison gibi, oğlu William Harrison gibi. Ona sonuna dek destek olan, sevgisi ve şefkatiyle onu ve ailesini hayat boyu sarmalayan karısı Elizabeth gibi.

Oyunda kişiler üç kümede toplanmış. Birinci kümede; yakınlarını yitiren, malların nedensiz yere heba olmasıyla deniz kazalarından doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen, oyunda sokak sahneleriyle yansıtılan halk ve bu ölümlerden etkilenen ve etkilenmekle kalmayıp çözüm yolları arayıp bulan öncelikle marangoz, çan akortçusu, koro şefi John Harrison, oğul William Harrison ve onları sonuna dek destekleyerek, aileyi bir arada tutan Elizabeth Harrison. Tanrı’ya inanan, dahası inancına bilinçlice sahiplenen, bunu da gerek çanların akordunu yaparak, gerek tabut çakarak, gerekse kilise korusu yöneterek gerçekleştiren, özetle öte dünyayla içli dışlı olan John Harrison’ın, bu dünyaya ilişkin bilimsel, objektif, somut ve rasyonel yönelişi, zaman kavramıyla uğraşması, deniz kazalarının neden olduğu ölümlere bilimsel bir metotla çözüm bulmaya uğraşması ve bütün bunlar için verdiği somut-kararlı-uzun soluklu-zorlu-ödünsüz mücadele ilginç bir karşıtlık oluşturuyor.

¹ Arnold WESKER, “*Boylam*”, Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma Pınarbaşı, Isparta 2004, s: 126

Karısı Elizabeth, Wesker'in tüm oyunlarında olduğu gibi, aileye sürekli taze kan taşıyan, sağ duyulu, etkin, sevgi dolu, cömert ve uyumlu bir baskın karakter. Nitekim Wesker, gerek deniz kazalarını, bir ayindeymiş gibi duyarlılıkla ve acıyla seyirciye iletme ve olanları bir anlatıcı gibi aktarma görevini sağduyuyla ve soğuk kanlılıkla, Harrison'a yapılan haksızlıkları gözlemleyen ve onun öfkesini dengeleyen bu karaktere vermiş. Aile bağları aynı zamanda, Elizabeth ekseninde, onun kekleriyle, konuklara sunduğu şarapla, kocası Harrison'la birlikte katladığı çarşaflarla, Harrison istese de istemese de sevgiyle boyadığı çizmelerle, esprili mutfak sohbetleriyle yansıtılmış. Oğul Harrison, yeni kuşak olmasına karşın, babasının isyankar ve kararlı ruhundan etkilenen ve bu özellikleriyle kaldığı yerden mücadeleyi götüreceği imlenen bir karakter.

Sokak satıcıları ve halk, o dönem İngiltere atmosferini yansıttığı gibi, Harrison'ın da bir halk adamı olduğunu sürekli anımsatan ve onlar için, onların geleceği için yeni şeyler yapma zorunluluğunu ve bunun için ödün vermeden, sonuna dek mücadeleyi haklı ve geçerli gösteren bir öge olarak sahnede sürekli gösteriliyor.

İkinci küme çoğunlukla, gerek yaptıkları iş gereği, gerekse içinde buldukları koşullar gereği Harrison'ın yanında yer alan ya da en azından ona karşı olmayan kişilerden oluşuyor. Bunlar Harrison'ın çizimlerine ve saatlerine hayranlığını gizleyemeyen George Graham, Harrison'ın cep saati tasarımını realize eden John Jeffreys ve saatin kopyalarını yapmakla görevlendirilen Larcum Kendall.

İngiliz tarihinde, 1738-1820 yılları arasında krallık yapmış dönemde pek çok kabine bunalımıyla karşı karşıya kalmış kral III. George oyunda Harrison'ın en büyük desteği. 12 yaşında babasını kaybeden III. George'un hükümdarlık dönemi, onun kişisel planda çözemeyeceği büyük sorunlarla yüklü bir dönemdir. Ayrıca modern tıp araştırmacılarının "*porfiri*" dediği hastalıkla da baş etmeye çalışmış, kapasitesi sınırlı ama iyi niyetli bir kraldır George. 1811'de iyice delirdiği görülünce, oğlu Galler prensi naip ilan edilir ve George, Windsor Şatosu'nda kraliçenin gözetimine bırakılır ¹ Nitekim oyunda da, tavır ve davranışlarıyla kapasitesinin sınırlı olduğu, yalnızca felsefe öğretmesi için değil, söylediklerinden etkilenmesi ve bunu her defasında dile getirmesi için tuttuğu hocası Dr. Demainbray'le aralarında geçen diyaloglarda da yansıtılır. Harrison'ın saatinden üç mıknaş parçasını alması, bunu unutması, bu yüzden sonuçların yanlış çıkmasına neden olması, sonra birden abartılı bir coşkuyla hatırlaması gibi durumlar, onun porfiri hastalığının ve nöbetlerinin göstergesiye, Harrison'ı desteklemesi, aniden onu evinde ziyarete gitmesi, parlamento aracılığıyla, Harrison'ın kalan para ödülünü almasına ön ayak olması da, iyi niyetli olduğunun kanıtıdır.

Harrison'ın sürekli "*Ay meftunu, papazlar ve profesörler!*" diye aşağıladığı Boylam Kurulu ve Kraliyet Bilim Konseyi ise Neville Maskelyne başta olmak üzere Lord Egmont, Lord Morton, Dr. James Bradley, Martin Folkes, Roger Wills, Sir Kienelm Digby, William Ludlam, Charles Green, Robert Smith ve Dr. Edward Halley gibi astronom ve matematikçilerle dönemin egemen bilim anlayışını temsil ederler. Deney ve gözlem gibi araçlarla çalışan ve doğrulanabilir somut kanıtlara

---

¹ Ana Britannica, , Ana Yayıncılık A.Ş. Encyclopedia Britannica, , INC. Yayınları, C:9, İstanbul 1989. Devrimler-Karşı Devrimler Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul II.B. 1987

dayanması gereken bilimsel yöntemi kullanmaları beklenirken, onların hemen tamamı, Harrison'ın deyişle; “*basit bir mekanizmanın işleyişini bile anlamayacak ölçüde dar kafalı*”¹, *Ay Mesafesi Metodu* diye isimlendirdikleri, temeli; gökyüzündeki yerleri yaklaşık olarak saptanmış yıldızların ve ayın hareketlerini gözlemlemeye dayanan göksel metoda inanmaktadırlar. Bu yüzden yalın fakat kullanışlı mekanik çözüme karşı çıkarlar. Hele sıradan bir marangozun böyle bir buluşu hayata geçirmesinin tamamıyla karşısındadırlar. İçlerinde yalnızca Dr. Edward Halley, *Ay Mesafesi Metodu*'na inanmasına karşın, açık fikirli bir bilim adamı olduğu düşüncesiyle kimi zaman Harrison'ı destekler. Çünkü deniz kazaları olanca trajedisıyla sürmekte ve pek çok insan ölmeye, yok olmaya devam etmektedir.

Böyle bir kümeleşme oyunun tamamındaki ironik gerçeği ve bilim-bilimsellik-bilim adamı sorgulamasını da açığa çıkartmaktadır. Bir tarafta yeni olandan ve gelişimden, gözlem, deney ve doğrulanabilir somut kanıtlarla insanlığa hizmet etmesi gereken, her ne koşulda olursa olsun doğrulardan ve gerçeklerden ödün vermemesi gereken, insanlığı biraz daha ileriye taşımak ve hayatı biraz daha kolaylaştırmak için hiçbir kişisel çıkar gözetmeksizin insanlığın yanında yer alması beklenirken, kendi küçük çıkarları uğruna ya da, bilimsel hegemonyalarını sürdürmek ve fildişi kulelerindeki koltuklarını korumak adına gerçeği görmezden gelen ve uhrevî göksel metodu savunan Maskelyne ve Bilim Kurulu üyeleri. Diğer tarafta, kilise işleriyle uğraşıp marangozluk yapmasına ve eğitim görmemesine karşın, hayatın içinde ve farkında olan, dolayısıyla kendi pratik yaşam deneyimini kullanarak, bir sorunu bilimsel yöntemlerle çözmeye uğraşan ve çözen, bunu kabul ettirmek için de bıkmadan-usanmadan bir ömür veren John Harrison. İronik bir platformda bu iki karşıt düşünce oyun boyunca çatışıyor *Boylam*'da. Elizabeth Harrison'ın söylediği gibi; “ (...) *O tüm dünyaya, bilimsel otoriteye karşı eğitim görmemiş pratik zekanın mücadelesini göstermek istiyor.*”²

Wesker oyun için, yine akademik otoriteye karşı çıkan, ayrık ve bağımsız İngiliz ressamlarından William Hogarth'ın (1697-1764) yönelişinden ve tablolarından esinlenerek Hogarthian tarzı bir sahne düzeni önermiş³ Tam da bu noktada Wesker'dan, Harrison'a, Harrison'dan Hogarth'a uzanan yadsınamaz bir ortak özellik kendini göstermekte. Her üçünde de toplumla ve insanlarla bağını kopartmış egemen-statükocu-akademik ve de bilimsel(!) otoriteye karşı bir baş kaldırı söz konusu. Gerek Wesker, gerek Harrison ve Hogarth, küçük yaşlarda bir nedenle okulla bağını kopartmış, kendi sorumluluğunu tek başına üstlenmiş, hayatın içinde deneyim kazanarak kendine bağımsız bir kişilik ve yol çizmiş kişiler.

Oyunda William Hogarth'ın “*Gin Lane*” ve “*Beer Street*” tablolarına bakılarak, o doğrultuda bir tasarım ve sahneleme realize edilmesi öneriliyor. Sözü edilen her iki yapıtta da Hogarth, o dönemde yaygın olan portre ressamlığının yerine, 18. Yüzyıl İngiliz sokak yaşamını, oyma baskı metoduyla

¹ Arnold WESKER, “*Boylam*”, Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma Pınarbaşı, Isparta 2004, s: 72

² Arnold WESKER, A.g.e., s: 110.

³ Arnold WESKER, A.g.e., s: 20

yansıtmıştır¹. Boylam tarihsel bir gerçeği yansıttığı için Wesker Hogarthian bir tarz öneriyor. Çünkü William Hogarth'ın da sanatı; kişilerin ve toplumun karakterlerinin incelenmesi, davranışlarının, geleneklerinin irdelenmesi temeline dayanır. Onu ilgilendiren görünüşler değil, kişilerin neler yaptıklarının tasviridir ² Hogarth kendini oyun yazarı ve yönetmenin yerine koyarak, erdemin ödülleri ve kötülüğün sonuçlarını anlatan bir dizi tablo tasarlar. Örneğin; sefahat ve tembellikten, cinayet ve ölüme dek, kötülüğün sonuçlarını betimleyen “*Hovardanın Yazgısı*” nı, kediye eziyet eden çocuktan, bir büyüğün işlediği cinayete dek bir dizini gösteren “*Acımasızlığın Dört Evresi*” ni resimler. Eğitici öyküler ve uyarıcı örneklerden oluşan olayları ve alınacak dersleri, seyircinin kolayca anlayacağı bir dizi tabloya , adeta sessiz birer temsile dönüştürür. Dikkatli gözlemi ve yaşamı yakından izlemesiyle, biçimsel değerlere değil, anlatımcı değerlere veren Hogarth'ın tablolarının seyretmekten ziyade okunduğu söylenebilir. Çünkü Hogarth bu tutumuyla, resim sanatındaki söyleşi(conversation) ve fıkra(anecdote) türlerini gerçek bir öykü biçimine dönüştürmüş, plan halinde yaptığı eserlerinde, planlarla tasvir edilen olaylar, tıpkı bir öyküde olduğu gibi, birbirine ulanmış, eklenmiş, birbirini tamamlamıştır ³ Moda beğeniye amansızca savaş açan Hogarth, zamanının resim uzmanlarınca pek ciddiye alınmamış bir ressamdır. Oyma baskı yapıtları halkın anlayabileceği nitelikte basit fakat öğreticidir. 1757’de III.George’un saray ressamlığına getirilen ve portre ressamlığı alanında da çalışan Hogarth’ın tarzı Boylam’ın tamamında görülmekle birlikte, kişilik olarak da, Harrison’ın portresini yapan ressam Thomas King’e de yansır.

Aynı zamanda bir gravür ustası olan William Hogarth’ın sonuna dek tutkulu bir sanatçı olduğu söylenir. Ölümünden birkaç ay önce yaptığı “*Sayfa Sonu*” ve “*Düşüş*” adlı oyma baskıları ve genel olarak Hogarth için;

yapıtları sanki bir kehaneti dile getiriyordu. Çünkü 19. Yüzyıl İngiliz ressam John Constable’ın dediği gibi Hogarth, ne bir herhangi bir okul içinde yer almış, ne de taklit edilebilmiştir. Doğrudan etkisi resimden çok edebiyatta görülmüş, ölümünden sonra değerini ilk anlayanlar romantikler olmuştur ⁴

denir.

Tarihsel bir olayı, romantik, romantik olduğu kadar varoluşçu, varoluşçu olduğu kadar gerçekçi bir yaklaşımla, yürekli bir mücadele adamı olan John Harrison ekseninde bir tartışma platformu oluşturarak anlatan Boylam için, Wesker’in, tutkulu-ayrıkı-bağımsız Hogarth’dan esinlenerek, Hogarthian tarzı bir sahne düzeni önermesinden daha doğal bir tutum olamaz. Böylece Hogarth’dan Harrison’a, Harrison’dan Wesker’e uzanan kişilik silsilesi de ortaya çıkar.

Tasarım için Red Lion Meydanı’na açılan çeşitli sokaklar, farklı yaşam alanları ve simultane bir sahne düzeni öneriliyor. Wesker Hogarthian tarzını da açıklamış metinde. “*Hogarthian tarzı deyince;*

¹ Ana Britanica, Ana Yayıncılık A.Ş., Encyclopedia Britannica, INC., C: 11, İstanbul 1989, s: 147

² Cahid KINAY, “*Sanat Tarihi*”, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s: 130.

³ Cahid KINAY, A.g.e., s: 130.

⁴ Arnold WESKER, “*Boylam*”, Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma PINARBAŞI, Isparta 2004, s: 21.

çok katmanlı sokaklar, dar yollar, panoların asılı olduğu Georgian tarzı dükkan vitrinleri, taş basamaklar, trabzanlar kastedilmektedir”¹ diyor ve kendisi de , Hogarth’ın “Gin Lane” ve “Beer Street” adlı tablolarına bakılmasını öneriyor. Yirmi rolü oynayacak, şarkı söyleyebilecek niteliklere sahip dokuz oyuncuyla kotarılabilecek Boylam ve prodüksiyonu hakkında da şu önerilerde bulunuyor:

Oyunu kurgusu epiktir ve hikaye anlatımı biçiminde gelişir. Sahneleme haydi söyleyelim konvansiyonel bir sahneleme değildir. Atmosfer, bir hikayeyi canlandırmak üzere toplanmış oyuncular topluluğu biçiminde olmalıdır. Onlar Bazen oyundaki bir karakter, bazen mallarını satmaya çalışan bir satıcı, bazen de koronun bir üyesidirler.(...) Sahnede diğer aksiyonlar olurken, ana karakterler bir yandan oyunlarını sürdürmektedir. Örneğin John atölyesindeyken, Elizabeth hamur yoğururken, diğer olaylar da devam eder. Olaylar evin içinde geçebilir, iş yerinde, sokakta ya da birahane de. Dolayısıyla yönetmen ve oyuncular tarafından, aynı sahnede bir çok olayı canlandırmak için bıkıp usanmadan ve titizlikle çalışılmalı ve akış iyi tasarlanmalıdır. Her şeyden önce oyun boyunca, sahnede seyirciye sürekli anlatılması gereken Harrison’ın hayatıdır. Onun varlığı öne çıkartılarak, sahneden salona yayılmalıdır ²

İnkâr-Denial ise, 16 Mayıs 2000’de, “*The Bristol Old Vic*” de prömiyeri yapılan, yine Wesker’in son oyunlarından biri. Avrupa ve Amerika’da ticari amaçlarla kullanılan “*Sahte Anılar Sendromu-False Memory Sendromu*” adı verilen bir ruhsal sapmadan yola çıkarak, hastalarına terapi uygulayan terapistlerin neden oldukları trajik sonuçları gösteren çarpıcı bir oyun. Bilimsel açıdan henüz doğruluğu kanıtlanmamış “*Sahte Anılar Sendromu*” nu dayanak yapan, sosyal hizmet uzmanı olarak uzun yıllar çalışmış, cinsel tacize uğrayan alt kültürden ailelerin çocuklarıyla yıllarca çalıştıktan sonra, kendini, çocukluğunda cinsel istismara uğramış yetişkinleri tedavi etmeye sözde adayan Valeria adlı sonradan olma bir terapistin, işini, eşini, ruh sağlığını yitirmiş bunalımlı bir kadın olan Jenny’i tedavi etmeye kalkışmasını anlatıyor. Deneyimlerinden yola çıkarak Valeria Jenny’i, çocukluğunda babasının kendine tecavüz ettiğine inandırır. Felaket de burada başlar. Böylece zaten güç durumda olan Jenny ailesini de reddederek iyice içinden çıkılmaz bir bunalıma girer. Mutlu ve sevecen bir çocukluk geçirmesine karşın, babası Matthew’un dokunmalarını, sarılmalarını, öpmelerini, şakalarını yanlış yorumlayarak, babasını, kendine defalarca tecavüz etmekle, annesi Karen’ı tepkisizlikle, dedesini de olanları uzaktan izlemekle suçlar Jenny. Neye uğradığına şaşırın ve kızlarının bu durumuna anlam veremeyen aile bu suçlamadan derinden etkilenir.

Wesker’in oyunlarında sürekli imlediği güçlü aile bağları *İnkâr’* da da, bu ağır ve utanç verici suçlamanın üstesinden sevgiyle gelinmesiyle kendini gösterir. Anne ve Baba kendilerini terk eden, böyle ağır bir suçlama yüzünden öfke nöbetleri geçiren kızları Jenny’i sonuna dek yalnız bırakmaz.

Oyunun ön sayfasında, Kaliforniya Üniversitesi-Pulitzer ödüllü sosyoloji profesörü Dr. Richard Ofshe’nin terapistler hakkında söylediği sözlerden bir alıntı yapmış Wesker. Dr. Ofshe şöyle diyor: “*Hastalarının gerçekte var olmayan anılarına inanmalarını sağlayarak terapi uygulayan terapistlerin*

¹ Arnold WESKER, “*Boylam*”, A.g.e., s: 21

² Arnold WESKER, A.g.e., s: 20.

sayısı maalesef kaygı verici boyutta artmaktadır. Bu sorunun gelecekte, yirminci yüzyılın en büyük aldatmacalarından biri olarak karşımıza çıkacağı kanısındayım”¹.

Wesker’in yakın dostu ve *Mavi Kağıda Aşk Mektupları*’nın çevirmeni Yıldız Arda da, İngiltere’de sözü edilen terapistlerden biri tarafından, çocukluğunda babasının kendine tecavüz ettiğine inandırılan bir yetişkin kızın ailesiyle tanıştığını ve ailenin ne kadar perişan olduğuna ve acı çektiğine bizzat tanık olduğunu anlattı². Bir kişinin bunalımını, kimliğini ve kişiler arası ilişkilerini, objektif olarak sahte(yalan) olmakla birlikte güçlü biçimde inanma ya da inandırılmaya dayandırmak suretiyle travmatik bir anıyla açıklamaya çalışan “*Sahte Anılar Sendromu-False Memory Syndrome*” nun özellikle “yıkıcı” yanından sıkça söz edilmekte. Bu sendromun görüldüğü iddia edilen kişinin, çok güçlü biçimde inandığı anıya, meydan okuyan her türlü anıyla özenle yüzleşmekten kaçındığı, bu yüzden kişinin hayatını kapattığı ve doğrulara direndiği belirtilmektedir⁴⁶.

İnkâr’da da oyun, Jenny’nin, özellikle babasıyla geçirdiği mutlu anıları gösteren bir filmin ardından, Jenny’nin tele sekretere bıraktığı, babasının, çocukken nasıl ve defalarca ırzına geçtiğini haykıran, küfürlerle dolu suçlamaları ve hakaretleriyle başlar. Oyun boyunca onu desteklemiş, onun yanındaymış gibi görünen Valeria’nın kışkırtmasıyla bu suçlamalar ve hakaretler artarak devam eder. Matthew bu suçlamalar karşısında donup kalmıştır. Oysa o bir babadır. Çocukluğunda kızına dokunmuş, onu öpmüş koklamış, banyo yaptırmış bir baba. Şimdi bütün bu davranışlar, yakın temaslar çok sevdiği kızı Jenny tarafından cinsel istismar olarak değerlendirilmektedir.

Otuz yaşlarındaki Jenny ve kendinden iki yaş küçük kız kardeşi Abigail ile mutlu bir aile yaşamları olmuştur. Jenny ve Abigail büyümüş, Jenny okulu bırakmış, kendi deyişiyle yakışıklı, sessiz, tuhaf bir adamla evlenmeyi tercih etmiştir. İki çocuk sahibi olup sigortacılık yapmaya başlamıştır. Abigail ise entelektüel bir avukat olmuştur. Daha sonra çocuklarını dahi kıskanan kocasından ayrılan, işini de kaybeden Jenny, mutsuzluğunun ve başarısızlığının faturasını önce kendine, sonra terapisti Valeria’nın kışkırtıcı sorularıyla babasına ve ailesine çıkartır. Sosyal hizmet uzmanı sonradan olma terapist Valeria bu tür ruhsal bozuklukların ve başarısızlıkların, çocukluğunda cinsel istismara maruz kalmış ve zamanla bu korkunç olayı bilinç altına itmiş yetişkinlerde görüldüğüne inanmaktadır. Oysa Jenny’nin annesi babası ona hep destek olmuşlardır. Ama Valeria ısrarla bütün sorunun babadan kaynaklandığını düşünmektedir. Jenny’i de bu düşünceye doğru yönlendirir. Dahası onu, babası tarafından cinsel tacize uğradığına inandırmaya çalışır. Jenny önce böyle tuhaf bir suçlamayı reddeder. Ancak Valeria, bu anıyı bilinç altına ittiği yutturmacasıyla ve onu adeta hipnotize ederek, babasının kendine tecavüz ettiği yalanına inandırır. Artık Jenny’nin gerçeklerle bağlantısı kalmamıştır. Valeria’nın kışkırtıcı soruları sayesinde Jenny’de öfke patlamaları görülür. Jenny asıl şimdi psikolojik olarak çökmüş ve paramparça olmuştur. Valeria yine bir gizli gerçeği

¹ Arnold WESKER, “*İnkâr*”, Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma PINARBAŞI, Isparta 2004, s: 137.

² Nurhan TEKEREK’in Yıldız Arda ile Yaptığı Görüşme, Mayıs 2004.

çıkartmaktan memnun, cinsel istismar sorununun çözümüne kendince katkıda bulunmanın keyfini yaşar.

Jenny Valeria'nın inandırdığı sahte anıları daha da ilerletir ve kız kardeşi Abigail'le görüşmesinde, on iki yaşında babasından gebe kaldığını ve çocuğunu düşürdüğünü, birlikte oynadıkları bahçenin bir köşesinde çöpleri yaktıkları fırına attığı yalanını söyler. Bu arada aile parçalanmış, Karen kocası Matthew'ı bir süreliğine terk etmiştir. Ancak bunun çözüm olmadığını, güçlü aile bağlarıyla, sevgi ve şefkatle Jenny'yi bu terapist bozuntusunun ellerinden kurtarabileceklerini düşünüp, onunla yüzleşmeye karar verirler. Özellikle Jenny'nin annesi Karen kızıyla yüz yüze konuşacaktır. Nitekim bunu yapar da. Valeria'nın bu görüşmeyi istediği noktaya taşıma çabalarına karşın, Karen Jenny'e düşündüklerini ve bu ağır suçlamanın anlamsızlığını anlatmaya çalışır. Jenny yine öfke nöbetine girer ve yine haykırarak onları suçlar. Bu suçlamaların, Valeria'nın sebep olduğu öfke nöbetlerinden kaynaklandığını bilen Karen, kocasını da Jenny'le yüzleşmeye çağırır. Valeria'nın kesinlikle onaylamadığı bir şeydir böyle bir yüzleşme. Jenny bu öfke nöbetlerinden adeta bitmiş tükenmiştir. Matthew bütün bu suçlamaları haketmediğini, anne-baba olarak çocuklarını çok sevdiklerini bir kez daha açıklar. Valeria'nın öfkelenmesi üzerine şu ironik itirafta bulunur. Hem çok sevdiği kızı Jenny'e, hem de anne-baba-çocuk ilişkisinde sevginin, sıcaklığın, dokunmanın önemini anlayamayan Valeria'ya yönelik bir açıklamadır bu:

MATTHEW: Yo, sözlerimi bitirmeme müsaade edin. Hatta daha da ileri giderdim. (Kocasını büyük bir ciddiyetle dinleyen Karen, hikaye ilerledikçe, kocasının terapistle dalga geçtiğini anlar ve gülümser.) Biz, annesi ile beraber, bir güzel ısırırdık popolarını. Hatta daha da ileri giderdik, onların da bizim kışklarımızı ısırma izin verirdik. Jenny haklı, onlarla oynaşırdık.. Kış ısırtma partileri düzenlerdik. Kızlar kaçır ve saklanırlardı, biz de onların arkasından gider, onları bulduğumuz anda yumulurduk kışklarına. Sonra sıra bize geli,rdi, biz saklanırdık, onlar bizi arayıp bulurdu ve bulduklarında da ısırırlardı bizim kışları. Gülmekten kırılırdık. Bunları yaparken tabii ki çıplak değildik.

VALERÍA : Gitseniz iyi olacak.

MATTHEW : Neden? Daha da ileri gideceğim. En kötü itiraflarımı sıralayacağım. Bayılırdım onları yıkamaya bayılırdım. Köpükten baloncuklar yapardım, vücutlarını bebe yağlarıyla ovardım, çatlamış minik bacaklarına sürerdim bebe yağlarını. Ovardım kasıklarını yağla, ne keyif alırdım bunlardan. (...) Çok mu kötü şeyler bunkar? Size soruyorum, Bayan Terapist, çocuklarımı bana geri verin, bir zamanlar genç olan bu adam tekrar o neşe dolu günlere geri dönmek istiyor. Geri dönmek!...¹

Valeria bu sevgi karşısında adeta çılgına döner ve onları kapı dışarı eder. Matthew ve Karen çıkarken oyun biter.

¹ Arnold WESKER, "İnkâr", Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma PINARBAŞI, Isparta 2004, s: 212.

İnkâr'ı, güven duygusu parçalanmış bir ailenin sorununu çözme çabası olarak özetleyen Michael Billington, oyundaki ağır suçlamanın Valeria'nın tahrirleriyle ortaya çıktığını belirterek şu soruyu sorar: Ancak Valeria bastırılmış anıların kilidini açarken gerçekten samimi midir yoksa Jenny'nin sorunlarına kolay yoldan açıklamalar mı getirmektedir?¹ Ve devam eder Billington:

Bu tema bağlamında oyundaki en büyük tehlike, terapistin açıklamalarının kötü bir melodrama dönüşmesidir. Ancak Wesker çoğunlukla bu tür tuzaklardan kaçınır. Wesker'in Valeria'si, anaç, kollayan, öfkeli ve bu tür iftira olaylarında, o ve arkadaşları tahammül etmek zorunda kalan kişiler gibi görünüyor. Televizyon görüşmecisine açıklamalar yaparken o, sekiz yaşında, bisiklet pompasıyla vajinaları yırtılmış, anüsleri genişletilmiş, bir dokunmayla ürperen çocukları görenlerden biridir. Affedemediği şey güvenli çocukluğa tecavüzdür. Fakat oyun ilerledikçe biz, bir Cardiff sosyal çalışanı olarak deneyimlerine adeta sapsaplanmış bir Valeria görürüz. (...) Yavaş yavaş Valeria'yle kurulan yaklaşmanın dengesi değişirken Wesker en dürüst itiraflarından birini ortaya koyar: Bu da Jenny'nin babası tarafından yapılan, çocuklara banyo yaptırırken, dokunurken, onları öperken haz alması ama bu hazın cinsel bir haz değil, çocuğuna dokunmaktan kaynaklanan bir haz olduğuna dair itiraftır. (...) Wesker'in altını çizdiği bir diğer anahtar nokta da şu: Kanıtlanmış çocuk tacizi iğrenç bir şeydir. Ancak bunu anne-babayla çocuk arasındaki bedensel iletişimle karıştırmamak gerekir. Eğer bu tür bedensel temasla gelen hazı inkar edersek aile hayatı tahrip olur².

John Osborne'un Jimmy portresi nasıl 1950'lerin genç öfkeli adamıysa, Jenny'i de 2000'lerin genç öfkeli kadını olarak değerlendiren Kate Basset; Wesker'in bu oyununu muhafazakar bir oyun olarak niteliyor. Oyunun sentimental yanından da söz eden eleştirilen, Jenny'nin ılımlı ailesi ve onların orta-sınıf hayatı ve mutluluğuna sivri dişli teorileriyle saldıran Valeria aracılığıyla Wesker'in, seyircinin yüreğine dokunduğunu belirtiyor³.

Oyunun The Bristol Old Vic'deki sahnelenmesi üzerine çıkan eleştirilerden birinde; yoğun, dramatik ama, oldukça yalın olarak nitelenen *İnkâr*'ın insanı bir cehennem yumruğu gibi sarstığı söyleniyor.

Fakat oyun yalnızca bundan ibaret değil. Çünkü oyunun içeriği –Sahte Anılar Sendromu ve çocuk istismarı suçlamalarıyla parçalanmış bir aile –öylesine derin bir rahatsızlık yaratıyor ki. Wesker'in metni ise olağanüstü. Şiddetli diyalog patlamaları, yerli yerinde kullanılan küfürleriyle senaryo müthiş bir şiirselliğe sahip. Oyun Jenny, terapisti Valeria ve Jenny'nin anne ve babası arasındaki yüzleşmeye doğru ince ince kontrol edilerek ilerliyor. Oyunun açık bir mesajı varmış gibi görünebilir ama buna rağmen perspektif sürekli değişiyor. Böylece oyun tek bir bakış açısıyla değil, farklı bakış açılarıyla devam ediyor⁴.

¹ Michael BILLINGTON, "The Guardian", Çev.: Nurhan TEKEREK, (20 Mayıs 2000).

² Michael BILLINGTON, A.g.e.

³ Kate BASSET, "Daily Telegraph", Çev.: Nurhan TEKEREK, (23 Mayıs 2000)

⁴ Tom PHILLIPS, "Venue", Çev.: Nurhan TEKEREK, (25 Mayıs 2000).

21 sahneden oluşan *İnkâr*; yine *Boylam* gibi parçalı yapıya ve simultane sahne düzenine sahip. Zamanda ardıllık yoktur, olaylar sıçramalı ilerler. Çocukluk günlerini gösteren bir filmle yapılan açılışın dışında, iki yıllık bir zaman dilimi içinde, sahnelerin mozaik biçiminde olduğunu ama ardıllık olmadığını belirtir Wesker ¹

Sonuç

Savaş sonrası İngiliz yazarlar kuşağından Arnold Wesker bağımsız ve özgün tavrıyla, tiyatroyu besleyen ardaan üzerine de düşünen, derinlikli yaklaşımıyla günümüzde de tüm üretkenliğiyle aktüalitesini koruyan bir yazar. İngiltere’de İkinci Dünya Savaşı sonrasında, işçi sınıfının politik eylemlerinden yola çıkarak, hayatı, salt sınıfsal bir perspektiften değerlendiren kolaycı ve ekonomist bakış açısına karşı çıkarak, işçi sınıfından insanların hayata karşı duruşlarını, insan duyarlığı bağlamında sorgulayan yazarlardan biri Wesker. Yoksul ama mutlu geçirdiği çocukluk yıllarının ardından, okulu bırakıp, hayatın pek çok alanında çeşitli işlerde çalışan Wesker, sevgiyle örülmüş aile ortamıyla birlikte politik deneyimlerini de oyunlarında yansıtır.

Çocukluk ve gençlik yıllarını yansıttığı *Şehriyeli Tavuk Çorbası*, *Kökler*, *Kudüs’ten Söz Ediyorum*, Paris’teki açılış yıllarından esinlenerek yazdığı *Mutfak*, kadın-erkek arasındaki aşkı sorguladığı *Dört Mevsim* gibi oyunlarının ardından, Centre 42 adlı sanat örgütünde, sanat yönetmeni olarak geçirdiği yıllarını politik deneyimleriyle harmanladığı *Kendi Altın Şehirleri*, *Arkadaşlar* ve *Gazeteciler* gelir. İnatçı ve mücadeleci kadınları anlattığı *Yaşlılar*’la yine umuda yolculuk yapan Wesker, Shakespeare’in tacirine farklı bir bakış açısıyla yaklaşan *Tacir*’i yazar. *Caritas* adlı müzikli dramında dogmatikliğin batağına saplanmış Christine’i anlatan Wesker, *Mavi Kağıda Yazılmış Aşk Mektupları*’nda kan kanserine yakalanmış bir sendikacının karısı ve arkadaşıyla geçirdiği son günlerini, içli bir şiirsellik içinde yansıtır. *Tek Kişilik Kadın Oyunları*, *Betty Lemon’a Her Ne Olduysa* ve *Annie Wobler*’da çeşitli kadınların yaşamlarından kesitler sunar.

Boylam ve *İnkâr*; Wesker’in son dönem oyunlarından. Dava Sobel’in aynı adlı romanından Wesker’in oyunlaştırdığı bu oyunda, eğitim görmemiş ama, pratik ve sınırsız bir zekanın, kronometresiyle İngiliz Boylam Kurulu ve Kraliyet Bilim Konseyi’ne karşı verdiği 83 yıllık uzun soluklu mücadelesi anlatılır. 18. Yüzyılın ikinci yarısında, boylamı bilmemekten ve saat farkından kaynaklanan deniz kazalarını engellemek için çözüm yolları aranmaktadır. Bu soruna çözüm bulana Boylam Kurulu Kraliçe Anne Kanunu’na göre yirmi bin poundluk bir ödül verecektir. Çözüm çan akortçusu, koro uzmanı ve marangoz John Harrison’dan gelir. Giderek mükemmelleştirdiği beş adet zamanı koruyan saat yapmasına karşın Boylam Kurulu tarafından ödüllendirilmeyen John Harrison ve ailesinin mücadelesi, tarihi dönüştüren, değiştiren yürekli kişilerin mücadelesidir Wesker’e göre.

İnkâr’da ise, Sahte Anılar Sendromu teorisinden yola çıkarak, bunalıma düşmüş Jenny’nin sorunlarına çözüm arayan Valeria’nın kışkırtıcı sorularıyla, babasının çocukluğunda kendine tecavüz

---

¹ Arnold WESKER, “İnkâr”, Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma PINARBAŞI, Isparta 2004, s: 138.

ettiğine inandırılan Jenny'nin çöküşüyle, birbirine sevgiyle bağlı olan bir ailenin parçalanışı ve yine sevginin gücüyle tekrar toparlanma çabası anlatılır.

Boylam ve *İnkâr*, yapı açısından epik kurguda tasarlanmış, gerek içeriği, gerekse biçimiyle Wesker'in düşüncelerinin tartışma platformuna taşındığı, tezli oyunlarından ikisi. Yetersizliğin, sıradanlığın ve kuşkusuz dogmatikliğinin, gerçekten birer "değer" olan insanları alabildiğine öğütmeye çalıştığı, Wesker'in deyişiyile "Lilliputlaştırdığı" günümüzde, John Harrison'ın yürekli mücadelesini anlatan *Boylam*, insanların birbirine gerçekten bağlı olduğu, sevgi dolu bir aile yaşamıyla her türlü bunalımın üstesinden gelebileceğini, hayatı karartmaya aday, bir sonradan olma Terapist'in uydurma yöntemleri aracılığıyla anlatan *İnkâr*, içerdiği derin ve bol çatışmalı düşüncelerle insanı sorgulamaya yönelten bir oyun. Dolayısıyla her iki oyun da içerdiği tezli düşüncelerle kolaycılığa kesinlikle yer vermeyen oyunlar. Gerek sahneleme, gerek oyunculuk açısından yaratıcılığa zengin olanaklar sağladığı gibi, güncel ve evrensel olanla da örtüşen oyunlar.

Kaynakça

- ALEMDAROĞLU, Yard.Doç.Dr. Şefika Nuvid, "*Arnold Wesker'in Oyunlarındaki Kadınlarda Tolumsal Bilinç ve Duyarlılık*", T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2003, Eskişehir.
- Ana Britannica, , Ana Yayıncılık A.Ş. Encyclopedia Britannica, , INC. Yayınları, C:9, İstanbul 1989.
- Ana Britanica, Ana Yayıncılık A.Ş., Encyclopedia Britannica, INC., C: 11, İstanbul 1989, s: 147.
- BASSET, Kate, "*Daily Telegraph*", Çev.: Nurhan TEKEREK, (23 Mayıs 2000).
- BILLINGTON, Michael, "*The Guardian*", Çev.: Nurhan TEKEREK, (20 Mayıs 2000).
- BOWTHORN, Bob, "*Kapitalizm Çelişki ve Enflasyon*", Çev.: Cemil GÜNAY, Birey Toplum Yayınları, Ekim 1985, Ankara.
- ÇAPAN, Cevat, "*Değişen Tiyatro*", Adam Yayıncılık, Şubat 1982, İstanbul.
- Devrimler-Karşı Devrimler Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul II.B. 1987.
- <http://www.Artsworld.com/boks-film/biographies/v-z/arnold-Wesker>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2003.
- <http://www.Artwesker.com/Erişim Tarihi: 10 Ekim 2003>.
- http://www.carlisleco.com/Lectures_dava.htm, <http://www.collegenews.org/x299.xml>, <http://www.bbc.co.uk/arts/books/author/sobel/pg2.shtml>, <http://www.palmdigitalmedia.com/author/detail/1680>, <http://www.galileosdaughter.com/aquthor.shtml>, Erişim Tarihleri: 27 Ağustos 2003.
- KINAY, Cahid, "*Sanat Tarihi*", T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- KOPS, Bernard KOPS, "*The Young Writer and Theater*", Çev.: Ş. Nuvid ALEMDAROĞLU, The Jewish Quarterly London 1961.
- MASON, Patience, "*False Memory Syndrome*", Issue 4 of the Post-Traumatic Gazette, November-December 1996, file: //A:\False Memory Syndrome.htm, Erişim Tarihi: 27.04.2004.
- NUTKU Özdemir, "*Dünya Tiyatrosu Tarihi*", C: II, Remzi Kitabevi Yayınları, 1985, İstanbul.
- PHILLIPS, Tom, "*Venue*", Çev.: Nurhan TEKEREK, (25 Mayıs 2000).
- RIBALOW, "*Arnold Wesker*", New York: Twayne Publishers, 1965.
- SANLI, Sevgi, "*Arnold Wesker ve Kökler*", Gösteri, Ocak 1987, Eleştirmen Gözüyle Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu Eleştiri Seçkisi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994, Ankara.
- TRUSSLER, S., *Arnold Wesker*; Check List Seri,es, London: Methuen, 1985.
- WESKER, Arnold, "*Annie Wobler*", Çev.: Gönül ÇAPAN, Devlet Tiyatroları Dramaturgi Bürosundan Sağlanmış Oyun Metni.
- WESKER, Arnold, "*Boylam*", Çev.: Nurhan TEKEREK, Fatma PINARBAŞI, Mayıs 2004, Isparta.
- WESKER, Arnold, "*Catching Up With Wesker*", Çev.: Nurhan TEKEREK, Wesker'in Kendinden Sağlanan W Kitapçık, İngiltere 2003.
- WESKER, Arnold, "*Distinctions_A Journal Of The Journalists*" (London: Jonathan Cape 1985), Çev.: Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU.
- WESKER, Arnold, "*İnkâr-Denial*", Çev.: Nurhan TEKEREK-Fatma PINARBAŞI, Isparta 2004.
- WESKER, Arnold, "*Mavi Kağıda Yazılmış Aşk Mektupları*", Çev.: Yıldız ARDA, 2004, İstanbul, Yıldız Arda'dan Sağlanmış Oyun Metni.
- WESKER, Arnold, "*Seçilmiş Oyunlar I*", Çev.: Gönül ÇAPAN, Berin CUMALI, Ali TAYGUN, Adam Yayınları, Mart 1983, İstanbul.

WESKER, Arnold , “Seçilmiş Oyunlar II-Wesker Üçlemesi: Şehriyeli Tavuk Çorbası, Kökler, Kudüs’ten Söz Ediyorum”, Çev.: Cevar ÇAPAN, Zehra Handan SALTA, Adam Yayınları, Nisan 1988, İstanbul.
WESKER, Arnold , “State-Right Freedom, Birth Right Freedom”, Distinctions, Çev.: Şefika Nuvid ALEMDAROĞLU, (1980’de BBC World Service’te Yayımlanan Konuşması).
WESKER, Arnold , “Writing For Theatre”, Çev.: Nurhan TEKEREK, www.kelly.com/Wesker 1 html.
YÜKSEL, Ayşegül , “Sahnedeki İzdüşümler”, MitosBoyut Yayınları, Mayıs 2000, İstanbul.
YÜKSEL, Ayşegül, Cumhuriyet Gazetesi, (14 Mart 1987).